

Svedomie

„Dve veci ma naplňajú obdivom: hviezdne nebo nado mnou a mravný zákon vo mne.“ Z dvoch vecí, ktoré udivovali Kanta, si vyberieme tu druhú: mravný zákon v nás. V každom z nás sa totiž onen mravný zákon hlási k slovu skrze hlas svedomia.

Svedomie sa definuje ako „vnútorný úsudok o mravnosti konkrétneho skutku“. Obrazne sa o ňom hovorí ako o „Božom hlase v srdci človeka“. Naše dobré skutky schvaľuje, za zlé nás naopak obviňuje. Tento hlas sa nikdy nedá úplne umlčať. Môžeme ho načas prekričať, omámiť, môžeme racionalizovať svoje konanie, z ktorého nás obžalúva; ale jeho pamäť, ktorá zaznamenáva naše dobré i zlé skutky, nakoniec prehovorí. Vynikajúcim príkladom hlasu svedomia je literárna postava Razkoľnikova. Nech sa akokoľvek snaží nahradiť Bohom doňho vložený mravný zákon zákonom, ktorý si stanovil on sám, nedarí sa mu uniknúť jeho páličivému volaniu.

Svedomie, ako mravný zákon vložený Bohom do nás, je prvou a základnou normou mravnosti. Písané zákony sú všeobecné, ich vyjadrenia sú prevažne abstraktné. Úsudok svedomia sa však vynáša o jednotlivých skutkoch: v ich životných okolnostiach, vo vzťahu k celej konajúcej osobnosti s jej individuálnymi schopnosťami, znalosťami, či možnosťami. Z toho dôvodu je svedomie nenahradiiteľné. Kto chce žiť mravne musí sa naučiť poslúchať tento vnútorný hlas svedomia. Svätý Dorotej sa nebojí tvrdiť, že by človek na ceste k Bohu ani nemal mať iného vodcu, než svoje svedomie. Predsa však je vzdialený od myslenia tých, ktorí dnes žiadajú „práva svedomia“ zabsolutizovať. My si dobre uvedomujeme, aké následky môže mať konanie podľa zdeformovaného a umlčaného svedomia; 20. storočie je výrečným dokladom tejto skutočnosti.

Svätý Dorotej obrazne prirovnáva svedomie k studniam živej vody v púšti života. Sú to studne, ktoré vykopal Abrahám, ktoré však jeho nepriatelia Filištínci zasypali pieskom (porov. Gn 26, 15). Ich voda je znečistená. Aby sa z nich dalo piť, je nutné ich vyčistiť. A tak podobne je to so svedomím. Boh obdaril človeka čistým svedomím. Nepriateľ (hriech) ho znečistil (zatemnil, zdeformoval, zneistil, či až zahlušil). Úlohou človeka je svedomie očistiť. Boh vyšiel človeku v ústrety: zjavil mu Zákon (Desatoro), zoslal mu svoje Slovo (najskôr v osobe prorokov, v plnosti času v osobe svojho Syna) a napokon povolal človeka do Cirkvi, ktorú obdaroval Duchom Svätým. Tým, že sa človek podriaďuje Zákonu, Slovu Božiemu, či Učiteľskému úradu Cirkvi, tým nenarúša práva a slobodu svedomia; len sa očisťuje od rôznych deformácií spôsobených hriešnymi návykmi, či mylnými ľudskými názormi a prispôsobuje sa Pravde. A preto kresťan, ktorý si ctí svedomie a riadi sa ním, súčasne dovoľí a nechá svoje svedomie viesť a formovať zvonku.

Pápež Ján Pavol II. vo svojej encyklike Veritatis splendor (Jas pravdy) nás povzbudzuje takto: „Pri formovaní svojho svedomia musia veriaci dbať na sväté a bezpečné učenie Cirkvi. Lebo z vôle Krista je katolícka Cirkev učiteľkou pravdy a má za úlohu hlásať a hodnoverne učiť Pravdu, to jest Krista, a zároveň svojou autoritou deklarovať a potvrdzovať zásady mravného poriadku vyplývajúce zo samotnej ľudskej prirodzenosti“ (VS 64).

Dôležitú úlohu pri formovaní svedomia preto môže zohrať i duchovné vedenie. Duchovným vodcom by mal byť skúsený a cirkevnému učeniu verný človek, ktorý by nemal nahrádzať svedomie vedeného vlastným svedomím. Mal by mu pomáhať formovať si svedomie, aby sa stávalo čoraz viac svedomím pravdivým, istým a bdelým. Treba si uvedomiť, že ide o dlhodobý proces. Duchovný vodca by mal byť stály, aby nás dobre poznal, aby sme mu mohli vyjaviť celé srdce – nielen hriechy. A tak môže pôsobiť ako lekár, pomáhajúci nám kontrolovať, ošetrovať a v zdraví udržiavať taký jemný mechanizmus, akým je naše svedomie.

Na záver napomenutie sv. Doroteja: Starajme sa o svoje svedomie, pokým sme tu na zemi; je to ono, ktoré nás bude súdiť i v budúcom veku.